

Michal Šourek: Zelené třeštění společnosti škodí

Author: Petr Bým | Published: 19.12.2012

Zelená architektura, „nearly zero“ stavby, ekologické certifikace, udržitelné stavitelství - uvědomělý architekt, developer, ale i uvědomělý občan musí být na vrcholu blaha?! Jste také?

Za sebe mohu říci, že nikoli. Ale leckterý architekt či developer s tím jistě souzní. Ovšem za dvou předpokladů: buď si neuvědomuje všechny souvislosti, nebo ta dnes oblíbená a vlastně nařízená zelená architektura nějak slouží jeho zájmům, čímž míním aktuální materiální profit.

Zní to trochu divně. Vždyť přece právě zelená architektura vznikla na pochopení souvislostí mezi naší stavební činností a přírodou, díky poznání negativních dopadů prvního na druhé?!

Víte, ona si příroda poradí sama. Například redukce biodiverzity, nebo - srozumitelněji řečeno - vymírání živočišných druhů, to je přece proces normální, který na Zemi probíhá už od jejích prvopočátků. Jenom my se nechceme smířit s tím, že naše existence je časově omezená, a tuto tezi vnucujeme celé přírodě. Přitom čelíme mnohem horším nebezpečím a hrozbám.

???

Jsou to disfunkce v rámci naší společnosti, nebo, chcete-li, disfunkce současné civilizace. Ty mají takovou povahu, že co nevidět bezprostředně dopadnou na náš každodenní život. Ochrana přírody samozřejmě sama o sobě škodlivá nijak není. Škodlivé je to, že si její protagonisté uzurpují větší část pozornosti společnosti, a tím se zastírá problém větší nebo dokonce fatální: poruchy ve fungování společnosti samotné. A navíc ti protagonisté, pomínu-li takové ty blouznivce z hor, ve skutečnosti neusilují o nic jiného než o zvýšení svých zisků. Mluvím o producentech dnes žádaných stavebních hmot či „environmentálních“ technologií, jako jsou třeba fotovoltaika a fototermika.

Nemáte pocit, že jdete přesně proti obecným trendům a náladám?

Neřekl bych. To jen u nás se solárnímu byznysu, který jsme sponzorovali my všichni, podařilo vyvolat pocit, že kdo je proti obnovitelným energetickým zdrojům, pochází mentálně z doby kamenné. V zemích poněkud vyspělejších se už ví, a to i na úrovni politiky, že všechno je trochu jinak: nejvíce je dnes ohrožena naše společenská stabilita a vůbec společenské hodnoty, nikoli příroda. Přírodou operuje energetická a stavbařská lobby, která poznala, že na jinak nezpochybnitelné a jen těžko napadnutelné potřebě ochrany přírody se dají vydělat peníze. Dokonce tak, že je zákazník - společnost - k poptávce a nákupu jejich produkce přinucen. A vlastně stejným způsobem začíná fungovat ta proklamovaná zelená architektura.

Požadovat, aby dnes budované stavby byly energeticky úsporné nicméně lze těžko označit za škodlivou věc.

Na první pohled nikoli, ale jen na ten první. Pozornost celé společnosti a konkrétně architektů se tak odvádí do končin, kde ten největší problém nevězí. Hlavní misí architektury totiž není energetická či ekonomická udržitelnost, ale tvorba produktů, tedy staveb, které uspokojují sociální a kulturní potřeby společnosti. Právě na tomto poli máme deficit, který nás ohrožuje. Ale mám pocit, alespoň takový dojem na mne udělalo poslední architektonické bienále v Benátkách, že architekti si to začínají uvědomovat.

Ano, hodně expozic mělo jakýsi politický podtext, někdy hodně viditelný.

Já myslím, že v Benátkách nebyla prezentována politika, ale společenské otázky či kulturní problémy a střety. Pro mne osobně je skutečnost, že ateliér Foster na bienále svou expozici věnoval různorodým událostem ve veřejném prostoru, mezi nimiž nemalou roli hrály společenské konflikty, důkazem toho, že přinejmenším někteří architekti už vědí, že hlavním posláním architektury není vydělávat peníze, a tak sloužit ekonomice - nebo zelené lobby.

Pozorujete něco podobného i u nás?

Bohužel spíše ne. Ukazuje to už způsob zadávání práce architektům a současně i systém výběru a prezentace výsledků jejich práce. Co se prvního týká: zadavatel mluví jen o metrech, počtu místností a požadavku na získání energetického štítku A či B. Ale každá stavba má také a především ty už zmíněné společenské a kulturní úkoly: někdo ji užívá a měl by se přitom odpovídajícím způsobem cítit, někdo jiný kolem ní chodí a v něm by zase měla vyvolávat adekvátní emoce. Jenže právě toto, tyto kvality či hodnoty - a naštěstí se to alespoň občas děje - tam architekti „dávají“ o vlastní vůli, nikdo to po nich nechce. O působení vnitřních prostor se nikdo nezajímá a podle jejich kvality - ať už kdokoli tvrdí opak - se také nevybírám, jde-li o nějakou soutěž. V takových případech hraje hlavní roli vizuální atraktivita stavby navenek, o interiéry nikdo nedbá, byť jsou pro celkovou kvalitu a funkčnost stavby klíčové. Vybírá se prostě podle vnějšího vzhledu a podle těch metrů a wattů. Zkušenosti architekti to vědí a tak čím úspěšnější ateliér, tím více tvoří na efekt.

Vadí to? „Obyčejní“ lidé a jistě nejen oni chtějí, aby se jim věci - a tedy i budovy - líbily na první pohled.

Vadí. Architektura jako taková dostává na frak. A na společnost to má dopady negativní, tím větší, že si je jen málokdo uvědomuje. Podívejte se na tyto dva příklady:

Jistě není pochyb o tom, co je kvalitní město a co je kýč. Kýč podobný latinskoamerickým telenovelám, jejichž negativní dopady na kulturní rozvoj i vzdělanost svých náruživých diváků jsou nepochybné.

Problém je možná mimo jiné v tom, že názor na vzhled budovy může mít doslova každý, posoudit ale komplexní kvalitu stavby, navíc jen z plánů a vizualizací, je už složitější. Natož pak vypracovat „sociálně-kulturní“ zadání. Nebylo to tak vždycky?

Ani náhodou. V minulosti naopak to společenské a kulturní zadání hrálo dominantní roli - netřeba ani mluvit o barokních kostelech a sakrálních stavbách vůbec. I za I. republiky každý větší stavebník věděl, co v tomto ohledu chce a také to vyžadoval.

Jenže ty sociální a kulturní hodnoty staveb nelze nijak kvantifikovat, a to je právě to, co dnes společnost - v zájmu objektivitu - chce a potřebuje. Možná proto se mluví jen o těch metrech, watech a korunách.

Mám pro to takový snad trochu primitivní, ale docela spolehlivý algoritmus. To, co má v architektuře a stavitelství vysokou společenskou a kulturní kvalitu, to prostě přežívá. Řečeno vznešeněji: vyšší sociálně-kulturní hodnota obvykle vede k delší fyzické životnosti. A ještě jinak: budovy, které se osvědčí, se prostě nebourají. Toto pravidlo samozřejmě platí statisticky, v rámci celku, ne v každém jednotlivém případě.

Takže na zhodnocení společenské-kulturních kvalit staveb si musíme pár desítek let počkat?

Bohužel ano. Ale funguje to. Hnusný a vedle něj pěkný a kvalitní bytový dům v téže lokalitě a téhož standardu se v první chvíli pronajmou či prodají za víceméně stejné ceny. Ale postupně se ta odlišná kvalita projeví i na ekonomických výsledcích těch budov. Ta špatná nakonec zůstane prázdná nebo je málo výnosná a majitel ji proto zboří. Kvalita naopak přežije, dodejme zpravidla a častěji.

V praktické rovině z toho plyne, že bychom měli více rekonstruovat a revitalizovat a méně stavět budovy nové.

Určitě. A ony ty rekonstrukce jsou zároveň k přírodě a životnímu prostředí šetrnější. Nepotřebujete tolik nového materiálu, nemusíte ho přivážet, nebudujete základy. Takže máte vše, co potřebujete: lety prověřené společenské a kulturní hodnoty a zároveň i environmentální šetrnost.

Je tu ale potíže: rekonstruovat budovu je dražší než ji postavit na zelené louce.

To není pravda, neplatí to vždy, ostatně na portálu SF na toto téma byla publikována podle mne přesvědčivá studie (<http://www.stavebni-forum.cz/...-novostavba/>). A pokud by se konečně změnil náš přístup k architektuře a stavitelství vůbec, nepochybně by bylo možné podpořit rekonstrukce nějakým stimulem. Máme tu už legislativu, která nám přikazuje stavět od roku 2020 víceméně pasivní stavby. Proč nemít zákon, který by rekonstrukce daňově zvýhodnil? Jenže - váhu evidentního a značného užitku takového stimulu, a to pro celou společnost, zatím přebíjí skutečnost, že neexistuje žádná silná zájmová skupina, která by na podpoře revitalizace starých stavebních struktur profitovala. Kdo by asi tak financoval „Českou radu pro kvalitní architekturu“, aby byla schopným protihráčem třeba České rady pro šetrné budovy?

Pak je tu ale ještě stále právě ta energetická úspornost - na staré, byť rekonstruované budovy se ty nové energetické standardy obvykle nedají naroubovat!

Samozřejmě. Navíc ta dnešní „nearly zero“ mantra zase odvádí pozornost a energii stavebníků jinam, zase jen do ekonomických parametrů. A ještě k tomu budou ty zjevně náročné energetické standardy architektům do značné míry svazovat ruce při plnění jejich hlavního úkolu - reflexi společenských a kulturních hodnot. Proto také tvrdím, že takzvaná zelená architektura a šetrné stavitelství v tom smyslu, v jakém jsme o nich mluvili, jsou vlastně společnosti škodlivé.

19.12.2012 08:40, Petr Bým